

TA'LIM TIZIMIDA NODAVLAT TA'LIM MUASSASALARINING INQIROZGA QARSHI MOLIVAVIY BOSHQARUVNI TASHKIL ETISH

---

*Abrorqulova Gulnoza
G'oyibnazarova Charos*

Sapayeva Aida

*Jizzax davlat Pedagogika universiteti
Pedagogika va psixologiya fakulteti
Maktab menejmenti yo'nalishi talabalari*

Anotatsiya: Ushbu maqolada nodavlat ta'lim muassasalarini boshqarish jarayonida vujudga kelishi mumkin bo'lgan muammolar, moliyaviy inqirozlar, ularning sabablari hamda oldini olish usullari bayon etilgan. Xususiy maktab rivoji uchun rahbarlarga ba'zi tavsiyalar bayon etilgan.

Kalit so'zlar: nodavlat tashkilotlar, xususiy maktab, inqiroz, byudjet, adekvatlik, daromad, bilim, tajriba.

Xususiy maktablar davlat maktab tizimiga muqobil sifatida o'quvchilarga sifatli ta'lim berishda muhim rol o'ynaydi. Biroq, xususiy maktabning moliyasini boshqarish biroz murakkab bo'lishi mumkin. Xususiy maktablar o'z byudjetlarini muvozanatlashi, maktab dasturlari va tadbirlari uchun yetarli mablag'ni ta'minlashi va uzoq muddatli moliyaviy barqarorlikni saqlay bilishi zarur. Xususiy maktablar o'z xarajatlarini qoplash uchun an'anaviy ravishda o'qish to'lovlari, xayriyalarga tayanadi. Moliyaviy noto'g'ri boshqaruv mablag'larning yetishmasligiga olib kelishi mumkin, bu ta'lim sifatiga ta'sir qilishi va maktab obro'siga putur yetkazishi mumkin. To'g'ri moliyaviy boshqaruv xususiy maktab muvaffaqiyati uchun juda muhimdir. Samarali moliyaviy boshqaruv xususiy maktablarga quyidagilarga erishishga yordam beradi:

1. Byudjetni rejalashtirish: To'g'ri moliyaviy menejment xususiy maktablardan maktab ehtiyojlariga javob beradigan byudjet rejasini yaratish va uni saqlab qolishni talab qiladi. Bu maktab resurslaridan unumli va samarali foydalanishni, budjet operatsiyalari monitoringini yil davomida to'g'ri nazorat qilishni ta'minlaydi.

2. Moliyaviy barqarorlik: Moliyaviy boshqaruv xususiy maktablarga moliyaviy barqarorlikni saqlashga yordam beradi, bu esa maktabning uzoq muddatli muvaffaqiyati uchun zarurdir. Moliyaviy barqarorlik xususiy maktablarga moliyaviy

qiyinchiliklarni yengish va talabalarga sifatli ta'lim berishda davom etish imkonini beradi.

3. Adekvat moliyalashtirishni ta'minlash: Moliyaviy menejment xususiy maktablarga maktab dasturlari, tadbirlari, professor-o'qituvchilari va jihozlarini moliyalashtirish uchun barqaror daromad oqimini saqlashga yordam beradi. Bu maktabga sifatli ta'lim berish, boshqa muassasalar bilan aloqalarni yaxshilash va o'quvchilarning shaxsiy o'sishi va rivojlanishi uchun keng imkoniyatlarga ega bo'lishini ta'minlash imkonini beradi.

Xususiy maktablar duch keladigan asosiy moliyaviy muammolar sifatida quyidagilarni keltirishimiz mumkin:

1 O'zgaruvchan ro'yxatga olishlar: O'qish hamma joyda pasaygan va xususiy maktablar ham bu pasayishlardan himoyalangan. Darhaqiqat, xususiy maktablar ko'pincha o'quvchilar sonining kamayishini davlat maktablariga qaraganda ko'proq his qilishadi, ayniqsa iqtisodiy inqiroz davrida, ixtiyoriy mablag'lar unchalik oson bo'lmaganda. Xususiy maktabning daromadiga ta'sir ko'rsatishi mumkin bo'lgan ro'yxatga olishning o'zgarishi maktablarning moliyaviy barqarorligini saqlashni qiyinlashtirishi mumkin.

2. Ko'tarilgan xarajatlar: Xususiy maktablar ish haqi, nafaqalar va jihozlar uchun ko'tarilgan xarajatlarga duch kelmoqda. Bu xarajatlar maktab byudjetini qiyinlashtirishi va moliyaviy barqarorligiga ta'sir qilishi mumkin.

3. Raqobat: Xususiy maktablar boshqa xususiy maktablar, charter maktablari va davlat maktablari bilan raqobatga duch kelishadi. Ushbu raqobat maktablar uchun talabalarni jalb qilish va ushlab turishni qiyinlashtirishi mumkin, bu ularning daromadlariga ta'sir qiladi. Xususiy maktablar uchun samarali moliyaviy boshqaruv amaliyotlari: Xususiy maktablar samarali moliyaviy boshqaruv amaliyotlarini joriy etish orqali ushbu moliyaviy qiyinchiliklarni engib o'tishlari mumkin, jumladan:

1. Kutilmagan holatlar bilan yillik byudjetni tuzib chiqiladi. Byudjet va konstitutsiyaviy byudjetlar maktab kengashi tomonidan yil boshlanishidan oldin tasdiqlanishi kerak, shuning uchun maktabda byudjet taqchilligi yuzaga kelgan taqdirda resurslarni saqlab qolish uchun tezda amalga oshirilishi mumkin bo'lgan qisqartirishlar tasdiqlangan. Bundan tashqari, maktab faoliyati byudjet darajasiga (daromad va xarajatlar) mos kelishini ta'minlash uchun har oyda byudjetdan haqiqiy tahlil o'tkazilishi kerak, shuning uchun maktabni yo'lda ushlab turish uchun yilning o'rtalarida tuzatishlar kiritilishi mumkin.

2. Kapital byudjetini tuzish: Faoliyat byudjetini ishlab chiqish zaruriyatiga o'xshab, xususiy maktablar maktabning kapitalga bo'lgan ehtiyoji va chiqib ketishini tushunish uchun 5 yillik aylanma kapital byudjetini ishlab chiqishi kerak. Maktabning kapital ehtiyojlarini tushunib, maktab

muqobil moliyalashtirishni ko'rib chiqishi mumkin yoki kapital xarajatlarni bir yoki ikki yil ichida to'planib qolmasligi uchun taqsimlashi mumkin.3.O'quvchi sonini oshirish.Xususiy maktablarning asosiy daromadi- ro'yxatga olish. Bu yil davomida to'xtovsiz ishlashi kerak bo'lgan narsa aynan shu Ro'yxatga olishning ko'payishi doimiy marketing va targ'ibot ishlarini, stipendiya/moliyaviy yordam dasturlarini ishlab chiqishni, boshqa maktablar bilan hamkorlikni rivojlantirishni va hokazolarni talab qiladi.4. Doimiy moliyaviy hisobot:Xususiy maktablar to'g'ri moliyaviy hisobotlarni yuritishi va maktab kengashi va boshqa manfaatdor tomonlarga muntazam moliyaviy hisobotlarni taqdim etishi kerak. Bu moliyaviy menejmentda shaffoflik va hisobdorlikni ta'minlaydi va maktab kengashiga moliyaviy haddan tashqari mas'uliyatni qo'llashga yordam beradi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak xususiy maktablarning moliyaviy jihatdan to'g'ri boshqarilishi orqali nafaqat tadbirkorlar uchun muvafaqqiyat kaliti bo'libgina qolmay, davlat va jamiyat uchun ham cheksiz imkoniyatlar ochilishida muhim o'rin tutadi. Xususiy maktablarning ko'payishi orqali raqobat oshib, jamiyat uchun foydali bo'ladigan kadrlar yetishib chiqadi. Maktab rahbarlaridan talab qilinadigan yagona narsa esa boshqaruvni to'g'ri tashkil qilish hamda yetarli bilimga ega bo'lishdir. Moliyaviy boshqaruvni to'g'ri tashkil qilgan har qanday tashkilot egasi o'z biznesini to'g'ri yurgiza oladi va inqirozga uchramaydi. Bugungi kunda moliyaviy haqida bilimlar egallash uchun qiyinchiliklar deyarli yo'q, faqat izlanish kifoya. Biznes va moliya haqida kurslar tashkil qilingan ular orasidan ishonchlisini tanlab o'qigan tadbirkor uchun imkoniyatlar eshigi ochildi degani. Chet tilini bilish ham bugungi zamonaviy rahbarning ijobiy tarafi chunki katta hajmdagi ma'lumotlarni chet adabiyotlardan o'rganish mumkin. Moliyaviy inqirozni oldini olishning eng samarali usuli bu-moliyaviy bilimlarni oshirishdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1."The financial management of an independent school"- Joan Deegan. The university of british columbia. 1996
- 2.<https://cyberleninka.ru/article/n/nodavlat-talim-muassasalari-faoliyati-samaradorligini-oshirishda-tahlilning-innovation-usullaridan-amaliy-foydalanish>.
- 3.www.pedagoglar.uz